

час міграцій [2], або може бути досить звичайним мігрантом восени, коли, наприклад, у Липівському орнітологічному заказнику за день максимально обліковували 735 птахів (21.11.07 р.), [1]. Крім того, за нашими даними, гоголь може траплятися у позаміграційний період.

Вперше факт щодо зустрічі цього виду в літній період у середньому Придніпров'ї достовірно підтверджений даними, які отримані в результаті регулярних спостережень, проведених нами у 2003-2010 рр. у пониззі р. Ворскла на території регіонального ландшафтного парку «Нижньоворсклянський». Так, 07.07.03 р. під час екскурсії заплавленими луками Лучківського заказника загальнодержавного значення (входить у межі РЛП) бачили самку, яка трималась на одній із стариць біля мосту автотраси Кобеляки-Світлогірське.

Таким чином, *Vucephala clangula* L. можна віднести до нечисленних, регулярних мігрантів середнього Придніпров'я, який зрідка може зустрічатись у позаміграційний період. Крім того, наші дані є підставою для включення даного виду в список птахів пониззя р. Ворскла [3].

Література

1. Гаврилюк М. Н., Борисенко М. М., Глюха О. В. Чисельність гідрофільних птахів у Липівському орнітологічному заказнику (Черкаська область) восени 2006-2008 рр. // Заповідна справа в Україні. Т. 15, вип. 1. 2009. — С. 60-64.
2. Грищенко В.М., Лопарев С.О., Гаврилюк М.Н., Яблонська-Грищенко Є.Д. Птахи Червоної книги України у Канівському заповіднику та його околицях // Заповідна справа в Україні. Т.4, вип. 1. 1998. — С.70-74.
3. Слюсар М.В. Анотований список наземних четвероногих хребетних околиць біостанціону «Лучки» Полтавського педагогічного університету // Методичні рекомендації для студентів природничого факультету. Полтава, 2000. — 47 с.
4. Сульський залив Кременчугського водохранилища / Клестов Н.Л., Гаврись Г.Г., Андриєвская Е.Л. — Киев, 1995. — 47 с.
5. Фесенко Г. В., Бокотей А. А. Птахи фауни України // Київ, 2002. — 416 с.
6. Червона книга України. Тваринний світ / під ред. І. А. Акімова. — К.: Глобал-консалтинг, 2009. — С. 413.
7. BirdLife International. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. — Cambridge, UK: BirdLife International, 2004. — 374 p. (BirdLife Conservation Series No. 12).

ОРНІТОФАУНА АНТРОПОГЕННИХ ЕКОСИСТЕМ МІСТА ГЛУХОВА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ащеулова І.П., Годунова М.В.
Глухівська спеціалізована школа-інтернат I-III ступеня імені М.І. Жужоми
Сумської обласної ради

Птахи невід'ємна частина нашої природи. Вони є важливою складовою екосистем, ланкою у ланцюгу живлення, завдяки чому регулюється стійкість природних екосистем, зберігається їх продуктивність.

Сьогодні зміни природного середовища, викликані урбанізацією територій і зростанням міст, суттєво впливають на птахів фауни України. Антропогенні екосистеми все більше переважають над природними. В антропогенних екосистемах, у порівнянні з природними, змінюється, перш за все, видовий склад, структура населення птахів, їх екологія.[1] Часто ці зміни призводять до небажаних для людини наслідків — порушується стійкість природних екосистем, знижується їх продуктивність, скорочуються популяції цінних видів. Поглиблення і розширення антропогенного впливу на фауну, біологію та екологію птахів, робить **актуальними дослідження** в межах невеликих

населених пунктах, для розробки заходів по збереженню птахів.

Мета проекту — вивчити сучасний стан орнітофауни культурного ландшафту міста Глухова та прилеглих до нього територій, з'ясувати динаміку змін орнітоценозів під впливом антропогенних факторів.

Завдання проекту:

1. Встановити видовий склад птахів міста Глухова та прилеглих територій.
2. Вивчити та порівняти їх щільність у різних за ступенем урбанізації антропогенних екосистемах: слабо змінені території (лісові урочища та водні об'єкти), сильно змінені (міські парки, сквери), перетворені території (житлові квартали міст).
3. З'ясувати співвідношення птахів за способом живлення у різних антропогенних екосистемах.
4. Запропонувати шляхи покращення умов для проживання рідкісних та малочисельних видів.

До ландшафтів, що зазнали короточасного впливу людини, але здатні самостійно існувати в нашому місті відносяться водойми, урочище Борок. Це урочище — паркове зелене насадження. Тут росте понад 60 видів рослин. Найпоширеніші з низ сосна веймутова, сосна звичайна, дуб звичайний, акація біла, гледичія звичайна, горобина звичайна.[2]

У 1961 році у південно-західній частині м. Глухова на р. Есмань була збудована гребля, в результаті чого в заплаві річки утворилося Павлівське озеро площею 75 га.

Ландшафти, в яких людина є невід'ємним компонентом, це вулиці міст з будинками, скверами, парками, промисловими підприємствами, соціальними закладами, дорогами. Сквери розташовані в центральній частині міста з одноманітною рослинністю (липа дрібнолиста, клен гостролистий, туя колоновидна) і мають невелику площу. Парки, здебільшого — на околиці міста, де рослинність більше різноманітна (липа дрібнолиста, клен гостролистий, береза повисла, вільха, туя колоновидна, сосна звичайна).

В лісовому урочищі мешкають дрізд співочий, соловейко східний, малинівка, сойка, дятел звичайний, сова сіра, горлиця звичайна, зяблик, щеврик лісовий, повзик.[4]

В міських парках та скверах можемо зустріти ластівку, горобця, горлицю кільчасту, грака, шпака, галку, сороку, ворону, пліску білу, синицю велику.

На місцевих водоймах можна побачити мартина звичайного, норця малого, лебідя-шипуну.[4]

В основу нашого дослідження покладено метод спостереження. В результаті проведених спостережень нами було виявлено 26 видів птахів. Спостереження проводилися в околицях міста Глухова, а саме — урочище Борок, парки школи-інтернат та Зелене господарство, центральні сквери міста.

Обліковець рухається за маршрутом і зазначає всіх птахів, яких бачить або чує. Для кожної зустрічі при цьому вказують: вид птиці, число зустрінутих особин. Крім того, відзначають час початку і кінця обліку і пройдена відстань.[6]

Наші спостереження ми проводили на чотирьох маршрутах. Перший маршрут проходив по урочищу Борок довжиною близько 2,5 км. Спостереження проводились в літній період: травень — червень.

Другий маршрут починався з парку школи-інтернат через парк Зелене господарство до провулку Червона Гірка. Довжина маршруту близько 1,3 км. Спостереження проводили як в літній так і зимовий період (листопад — грудень).

Третій маршрут — це сквери в самому центрі міста, довжиною близько 1 км. Спостереження проводили як в літній (травень — червень) так і зимовий

період (листопад — грудень).

Четвертий маршрут проходив вздовж узбережжя Павлівського озера, довжиною близько 1,5 км.

Деякі з пташок постійно мешкають у Глухові, вважаючи його рідною домівкою. Це добре знайомі, іноді навіть докучливі, голуби та горобці, а також кільчасті горлиці, сороки, синиці.

Чимало пернатих перебуває в нашому місті лише в теплу пору року. Це шпаки, солов'ї, ластівки, малиновки. Інші птахи з'являються у місті виключно у зимовий період. До них належать снігурі, омелюхи.

За видовим складом птахів найбільш різноманітними є парки та сквери нашого міста. Це пояснюється наявністю різноманітної їжі близько до житла людини. Тут переважають всеїдні птахи, а саме 7 видів. Кількість їх значно перевищує кількість комахоїдних та рослиноїдних.

У відтворених лісах, яким є урочище Борок переважають комахоїдні птахи, найменшу кількість складають всеїдні види орнітофауни.

На території парку школи-інтернат та Зелене господарство рослиноїдні та комахоїдні розподіляються майже в однаковій кількості.

Штучне Павлівське озеро сьогодні представляє собою екосистему, що може продовжувати своє існування без втручання людини. Наявність тут рибоїдних птахів, говорить про наявність риби. Поява лебедів та мартинів говорить про те, що з кожним роком збільшується об'єми їжі.

Найбільша щільність спостерігається в найбільш змінених екосистемах.

По мірі зростання антропогенної освоєності території збільшують свою щільність птахи систематичних груп Воронові, Горобцевих і зменшують групи Славкові, Соколові. При урбанізації відбуваються зміни у співвідношенні трофічних та топічних груп птахів. Комахоїдні і комахо-рослиноїдні птахи заміщуються всеїдними птахами, які використовують корми антропогенного походження.

Зменшується доля птахів, що гніздяться на землі і в нижньому ярусі деревної рослинності, аж до повного зникнення цієї групи у центральних частинах міст.

У зв'язку з тим, що птахам дуже часто не вистачає місць для гніздування, слід восени, взимку і навесні розвішувати в лісах, парках, садах і на городах шпаківні, синичники, дуплянки тощо. Добрі результати дає висаджування кущів, які є схованкою для гнізд.[3]

Література

1. Біологія: Навч. посіб. / А. О. Слюсарев, О. В. Самсонов, В.М.Мухін та ін.; За ред. та пер. з рос. В. О. Мотузного. — 3тє вид., випр. і допов. — К.: Вища шк., 2002. — 622 с.: іл.
2. Заповідні скарби Сумщини. — Під ред.. Т.Л.Андрієнко. — Суми: Видавництво «Джерело»; 2001
3. Розповіді дітям про птахів України видавництво: "Ранок" 2009
4. Фесенко Г. В., Бокотей А. А. Птахи фауни України (польовий визначник). — К.: 2002. — 416 с.
5. uk.wikipedia.org/wiki/Птахи — Вільна енциклопедія
6. www.birdlife.org.ua/ — Українське товариство охорони птахів.